

การส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน*

PROMOTING STUDENT MORLITY THROUGH COMMUNITY PARTICPATION

ณัฐกฤตา บุตรแพ¹, จิรศักดิ์ สุรังคพิพรรธน์² และ ละมุล รอดขวัญ³

Nuttagitta Butpae¹, Jirasak Surangkaphiphat² and Lamun Rodkhwan³

¹⁻³วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

¹⁻³College of Innovation Management Rajamangala University of Technology Rattanakosin

Email: nuttagitta.but@rmutr.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมสำหรับผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดความยั่งยืน เนื่องจากคุณธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ครบทุกมิติ คือ เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพ สามารถขับเคลื่อนโลกสมัยใหม่และผลักดันให้เกิดการพลิกโฉมประเทศ สร้างสังคมไทยให้ปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ การส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียนให้เกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียน ซึ่งจะส่งผลทำให้การบริหารสถานศึกษาเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดโดยมุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน โดยมีแนวทาง 3 ขั้นตอน หรือ 3Ps Model ดังนี้ 1) การเตรียมการ (Pre-Pare) คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การสร้างเป้าหมายร่วมกัน 2) การดำเนินการ (Process) คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานที่เน้น 2.1) การส่งเสริมบทบาท ของผู้เรียนในการจัดกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนในด้านพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู และ 2.2) การสนับสนุนภาคีเครือข่ายและสังคมให้มีส่วนร่วมจัดสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาให้เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียน และ 3) การประเมินผล (Performance) คือ

* Received 14 April 2024; Revised 15 June 2024; Accepted 29 June 2024

การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานว่าบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดหรือไม่ พร้อมทั้งกำหนดแนวทางการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาต่อไป ทั้งนี้จะนำประโยชน์ไปสู่การพัฒนาคุณธรรมให้กับผู้เรียน อีกทั้งสถานศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการบริหารสถานศึกษาต่อไป

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา, การส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียน, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This academic article aims to study ways to promote morality for students at the basic education level to ensure sustainability. Because morality is an important factor in human resource development. To be a complete human being in every dimension, that is, to be a good person, a talented person, and have quality, able to drive the modern world and push for the transformation of the country. Create a Thai society free from corruption and misconduct. Promoting student morality for sustainability requires cooperation from all relevant sectors. Provide opportunities for the community to participate in providing education that promotes student morality. This will result in the administration of the educational institution being in line with the set goals. It focuses on providing opportunities for the community to participate in thinking, deciding, planning, and carrying out operations. Build good relationships with each other and participate in the evaluation of operations with a 3-step approach or the 3Ps Model as follows: 1) Pre-Pare is participation in planning, decision making, creating common goals. 2) Process is participation in operations that emphasize 2.1) Promoting the role of students in organizing activities with parents and communities in the areas of sufficiency, discipline, honesty, volunteerism, gratitude, and 2.2) Supporting network partners and society to participate in organizing the environment. both inside and outside the educational institution to facilitate the promotion of student morality and

3) Performance is participation in evaluating performance to see whether the specified goals have been achieved or not. As well as setting guidelines for correction, improvement and further development. This will bring benefits to the moral development of students. In addition, educational institutions can use this as a guideline in planning the development of educational institution administration.

Keywords: Educational institution administration, Promoting student morality, Community participation

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลศรีสรัทธมทิวราธิราชวชิราลงกรณ์ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่ 10) ทรงมีพระบรมราโชบายเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาที่ต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน ซึ่งในด้านที่ 2 คือ การมีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม อันหมายถึงให้รู้จักแยกแยะสิ่งที่ดี ที่ถูก สิ่งชั่ว สิ่งดี เพื่อปฏิบัติแต่สิ่งที่ชอบที่ดีงาม ปฏิเสธสิ่งที่ผิด ที่ชั่ว เพื่อสร้างคนดีให้แก่บ้านเมือง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) อีกทั้งยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580 ยังได้สนองพระบรมราโชบายด้วยการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนค่านิยม และวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝังค่านิยมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ โดยบูรณาการร่วมระหว่างครอบครัว ชุมชน ศาสนา การศึกษา และสื่อ ในการหล่อหลอมคนไทยให้มีคุณธรรมในลักษณะที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนในการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยมีชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย 1) การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว โดยส่งเสริมให้ทุกครอบครัวยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม มัธยัสถ์อดออม และซื่อสัตย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณลักษณะดังกล่าว 2) การบูรณาการเรื่องความซื่อสัตย์ วินัย คุณธรรม จริยธรรมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยให้สอดแทรกเข้าไปในทุกสาระวิชาและทุกกิจกรรม รวมทั้งปรับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกให้เอื้อต่อการมีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสาธารณะ 3) การปลูกฝังค่านิยมและ

วัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน พัฒนาผู้นำชุมชนให้เป็นต้นแบบของการมีคุณธรรม จริยธรรม สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในการจัดกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ และการนำเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และ 4) การใช้สื่อสารมวลชนในการปลูกฝัง ค่านิยมและวัฒนธรรมของคนในสังคม โดยส่งเสริมให้ปฏิบัติตามจรรยาบรรณสื่ออย่างเคร่งครัด รวมทั้งส่งเสริมการใช้สื่อออนไลน์และเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (ยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) ซึ่งไปในทิศทางเดียวกันกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 22 ที่กำหนดให้กระบวนการศึกษาส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนทุกคนในทุกด้าน เน้นความสำคัญของความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ตั้งใจให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและศักยภาพ มุ่งสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ประเพณี เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและมีความสุขในการมีชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสมบูรณ์แบบ และมาตรา 29 ที่มุ่งเน้นให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนจัดการศึกษาอบรม แสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ พัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542) สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลเมืองโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

คุณธรรม เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ครบทุกมิติ คือ เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพ สามารถขับเคลื่อนโลกสมัยใหม่และผลักดันให้เกิดการพลิกโฉมประเทศ สร้างสังคมไทยให้ปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญในช่วงระยะเวลา 5 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2566-2570) ของยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561-2580) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 การพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยให้มีความรู้และทักษะชีวิตอันมีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบ จึงเป็นประเด็นการพัฒนาของแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566-2570) ต่อเนื่องจากแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม

แห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2565) ซึ่งเป็นแผนส่งเสริมคุณธรรมฉบับแรกของประเทศที่พัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรม โดยใช้หลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม นำไปสู่การอธิบายในเรื่องของคุณธรรม และเกิดการบูรณาการเสริมคุณธรรมโดยหน่วยงานทุกภาคส่วนทั่วประเทศ เป็นกลไกขับเคลื่อนร่วมกับภาคีเครือข่ายในภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อนำพลังบวกมาสร้างความร่วมมือแก้ปัญหาวิกฤตต่าง ๆ ที่กำลังเผชิญในปัจจุบันและอนาคต โดยได้กำหนดแนวทางที่มีเป้าหมายหลัก คือ คนไทยอยู่ร่วมกันด้วยความสมานฉันท์ ด้วยดัชนีคุณธรรม 5 ประการ คือ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู และนำสังคมไทยสู่สังคมคุณธรรมอย่างยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) แต่การดำเนินการข้างต้นก็ยังไม่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เนื่องจากผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นพลเมืองของผู้เรียนในการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกช่วงชั้น ประจำปีงบประมาณ 2565 ผลการประเมินคุณธรรมในระดับประถมศึกษาในภาพรวม พบว่า 1) ผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้คะแนนคุณธรรม จริยธรรม เฉลี่ย 77.99 คะแนน จากคะแนนเต็ม 96 คะแนน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความเสียสละ และเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติ พบว่า คุณธรรม จริยธรรมทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ และ 2) ผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในภาพรวมได้คะแนนคุณธรรม จริยธรรม เฉลี่ย 104.18 คะแนน จากคะแนนเต็ม 120 คะแนน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความเสียสละ และเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติ พบว่า คุณธรรม จริยธรรมทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2565)

การส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียนให้เกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียน ซึ่งจะส่งผลทำให้การบริหารสถานศึกษาเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นความสำคัญของการศึกษาแนวทาง การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน อันจะนำไปประโยชน์ไปสู่การพัฒนาคุณธรรมให้กับผู้เรียน อีกทั้งนักวิชาการ สถานศึกษา หรือหน่วยงานต่าง ๆ ยังสามารถนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการบริหารสถานศึกษาต่อไป

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาดังนี้ Good (1973) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุม และการจัดการเกี่ยวกับงานหรือกิจการสถานศึกษา ทั้งการบริหารธุรกิจสถานศึกษาและการดำเนินการเกี่ยวกับบุคลากรทั้งหมดในสถานศึกษา ตลอดจนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนโดยตรง เช่น การเรียน การสอน การแนะแนว กิจกรรมเสริมหลักสูตร ส่วน นิพนธ์ กินาวงศ์ (2550) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินการต่าง ๆ ของผู้บริหาร เพื่อให้กลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง (ผู้เรียน) ได้เจริญงอกงามไปสู่จุดประสงค์ที่ต้องการ โดยกำหนดให้คนกลุ่มหนึ่ง (ครู) เป็นตัวแทนในการดำเนินการ สอดคล้องกับ สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2554) ที่กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณภาพทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี และ หวน พินธุพันธ์ (2554) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน ประชาชน หรือสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน เช่น ความสามารถ ทักษะ ทักษะ ค่านิยม หรือคุณธรรม ทั้งในด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคมโดยกระบวนการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผนและไม่เป็นระเบียบแบบแผน อีกทั้ง สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2555) ยังกล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาโดยใช้คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ การจัดการ และพัฒนาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

ผู้เขียนสรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นระบบ การจัดการควบคุม และอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจการของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เพราะกิจกรรมทั้งหมดเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้การบริหารสถานศึกษาบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

ปัจจัยทางการบริหารสถานศึกษา

ในการบริหารสถานศึกษามีปัจจัยสำคัญที่เข้ามามีบทบาทต่อการบรรลุเป้าหมายที่กำหนด โดยนักวิชาการได้กล่าวถึง ปัจจัยทางการบริหารสถานศึกษาไว้ดังนี้ Herbert, A. Simon (1972) ได้สรุปไว้ว่า ปัจจัยการบริหาร เป็นเครื่องมือที่ช่วยสนับสนุนให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ คือ บุคลากร (Man) เงิน (Money) การบริหารทั่วไป (Management) การบริการประชาชน (Market) คุณธรรม (Moral) ข้อมูลข่าวสาร (Massage) การวัดผล (Measurement) และ Hersey, P., Blanchard, K.H., and Johnson (2001) ได้สรุปไว้ว่า ปัจจัยที่ 5 สำหรับการบริหาร คือ การจูงใจ (Motivation) โดยมีความเห็นว่า การจูงใจเป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการบริหารสถานศึกษา สถานศึกษาจะอยู่รอดและเจริญเติบโตขึ้นได้ก็ด้วยแรงจูงใจที่สถานศึกษามีให้ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียน แรงจูงใจเหล่านี้ ได้แก่ รายได้ รางวัล ค่าตอบแทน สวัสดิการต่าง ๆ รวมทั้งรางวัลที่มีได้จับต้องได้ เช่น การยกย่อง ชมเชย การประกาศเกียรติคุณ เป็นต้น ปัจจัยทางการบริหารประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ คือ บุคลากร และงานบริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2551) ได้สรุปไว้ว่า การบริหารเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จได้จะเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ 1) การบริหารคน 2) การบริหารเงิน 3) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ 4) การบริหารงานทั่วไป 5) การบริหารการให้บริการประชาชน 6) การบริหารคุณธรรม 7) การบริหารข้อมูล 8) การบริหารเวลา และ 9) การบริหารการวัดผล และ จันทราณี สงวนนาม (2553) ได้สรุปไว้ว่า ทรัพยากรพื้นฐานทางการบริหารมีอยู่ 4 ประการ หรือที่เรียกว่า 4M's ได้แก่ Man Money Materials Management อีกทั้งชาญชิต ทัพพณี (2564) สรุปว่า ปัจจัยทางการบริหารที่มีต่อการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วยปัจจัยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสถานศึกษาที่ทำงานร่วมกัน ปัจจัยด้านงบประมาณที่ใช้ในการบริหารทุก ๆ ส่วนของสถานศึกษา ปัจจัยด้านวัสดุสิ่งของ และปัจจัยการบริหารงานสถานศึกษาของผู้บริหาร

ผู้เขียนสรุปได้ว่า ปัจจัยทางการบริหารสถานศึกษา มี 4 ประการ คือ

- 1) คน ได้แก่ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสถานศึกษาที่ทำงานร่วมกัน
- 2) เงิน ได้แก่ งบประมาณที่ใช้ในการบริหารทุก ๆ ส่วนของสถานศึกษา
- 3) วัสดุสิ่งของ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ
- 4) การจัดการ ได้แก่ การบริหารงานสถานศึกษาของผู้บริหาร

กระบวนการบริหารสถานศึกษา

จากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารสถานศึกษา สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารสถานศึกษา คือ กระบวนการที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้ในการขับเคลื่อนภารกิจของสถานศึกษา ซึ่งผู้เขียนได้สังเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารสถานศึกษา

กระบวนการบริหารสถานศึกษา	Harold and Civil (1972)	Roald F. Campbell (1972)	Bovee and other (1993)	Koontz and Odonnel (2001)	Andrew, J. Dubrin (2010)	สันติ บุญภิรมย์ (2552)	จันทร์ สอนนาม (2553)	ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553)	ความถี่
1. การวางแผน (Planning)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	8
2. การจัดองค์กร (Organizing)	✓	-	✓	✓	✓	✓	-	✓	6
3. การสั่งการ (Directing)	✓	-	-	-	-	✓	-	✓	3
4. การประสานงาน (Coordinating)	✓	✓	-	-	-	✓	-	-	3
5. การควบคุมงาน (Controlling)	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	7
6. การจูงใจ (Motivating)	✓	✓	-	✓	-	-	-	-	3
7. การบริหารงานบุคคล (Staffing)	-	-	-	-	-	-	-	✓	1
8. การอำนวยการ (Directing)	✓	-	-	-	-	-	-	-	1
9. การติดต่อสื่อสาร (Communicating)	✓	-	-	-	-	-	-	-	1
10. การเป็นผู้นำ (Leading)	✓	-	✓	-	✓	-	-	-	3
11. การตัดสินใจ (Decision-Making)	-	✓	-	-	-	-	-	-	1
12. การประเมินผล (Evaluation)	-	✓	-	-	-	-	✓	-	2

สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) การวางแผน คือ การกำหนดแผนงานและโครงการ 2) การจัดองค์กร คือ การกำหนดตำแหน่งและหน้าที่ในหน่วยงานให้ชัดเจน 3) การสั่งการ คือ การพิจารณาสั่งการและมอบหมายงาน 4) การประสานงาน คือ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งต่าง ๆ ในหน่วยงาน 5) การควบคุมงาน คือ การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน 6) การจูงใจ คือ แรงผลักดันที่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่ทำให้สามารถ

บรรลุป่าหมายตามที่ตั้งไว้ และ 7) การเป็นผู้นำ คือ ความสามารถในการนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม ยอมรับนับถือและเชื่อฟัง

แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียน

ความหมายของคุณธรรม

นักการศึกษาและนักวิชาการได้อธิบายถึงความหมายของคุณธรรม ไว้ดังนี้ จินตนา บุญบงการ (2558) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติที่ดีหรือคุณสมบัตินี้เป็นธรรมชาติของบุคคล อันเกิดจากการสั่งสอนของบิดา มารดา ครู อาจารย์ หรือเกิดจากขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถ่ายทอดต่อกันมา มุลนิธิยวสทธิคุณ (2558) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี เริ่มตั้งแต่ความนึกคิด ความปรารถนา ความตั้งใจ คนที่มีคุณธรรมย่อม แสดงพฤติกรรมที่สังคมตัดสินว่าดีจริง ส่วนคนที่ไม่มีความดีแสดงพฤติกรรมที่สังคมตัดสินว่าเลว และ เกษม วัฒนชัย และคณะ (2560) ที่กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่กำลังจับใจให้คนประพฤติ คือ การพูด และการกระทำไปในทางที่สังคมตัดสินได้ว่าวางอยู่บนความดี ความจริงและความงาม สอดคล้องกับ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2560) ที่กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะของคุณงามความดี ซึ่งอยู่ในจิตสำนึกของบุคคล เป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบในการประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดีงามของสังคม อีกทั้ง กรมการศาสนา (2562) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า เป็นความดีงาม เป็นเครื่องประดับประดาใจ กระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ และเกิดจิตสำนึกที่ดี

ผู้เขียนสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักความดีและความถูกต้องในจิตใจของแต่ละบุคคล ที่จะช่วยให้ปฏิบัติตนตามกรอบของสังคม โดยต้องปลูกฝังเพื่อให้เหมาะสมกับกับความต้องการในสังคมไทย และสร้างประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

ความสำคัญของคุณธรรม

คุณธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคม ซึ่งสังคมจะมีความสงบสุขนั้น คนในในสังคมจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กล่าวว่า จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็ว ทำให้เด็กไทยรับเอาวัฒนธรรมและแบบอย่างต่าง ๆ มา โดยไม่ได้พิจารณาว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี อีกทั้งขาดความเอาใจใส่จากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ส่งผลให้พฤติกรรมของเด็กได้เปลี่ยนแปลงไป โดยทุกฝ่ายคาดหวังว่าการศึกษาคือจะเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนา

คนเพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขบนพื้นฐานความเป็นไทย ซึ่งจะเป็นอย่างนั้นได้โดยการปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงาม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างให้ผู้เรียนเป็นทรัพยากรบุคคลที่สมบูรณ์เป็นกำลังสำคัญที่จะพัฒนาประเทศชาติต่อไป และ อมรา เล็กเริงสินธุ์ (2552) ที่กล่าวว่า คุณธรรมเป็นพื้นฐานที่สำคัญของทุกคน เป็นเรื่องนามธรรมเกี่ยวกับคนดีที่อยู่ภายในจิตใจ เป็นพฤติกรรมหรือลักษณะการแสดงออกภายในของคนเรา เป็นสิ่งที่ดีที่แสดงออกทางกาย วาจา หรือจิตใจ สอดคล้องกับ ทิพย์ หาสาส์ศรี (2553) กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมว่า คือสภาพคุณงามความดีที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติของบุคคล เป็นสิ่งที่ต้องส่งเสริมให้บุคคลปฏิบัติเพื่อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข และ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2556) ยังกล่าวว่า คุณธรรม มีความสำคัญต่อตัวบุคคล คือ เป็นเครื่องดำรงศักดิ์ศรีมนุษย์ เสริมสร้างบุคลิกภาพให้เป็นที่น่าเชื่อถือ ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดี เสริมสร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต นอกจากนี้คุณธรรมจะเสริมสร้างความสงบสุขและความเจริญให้แก่ประเทศชาติ เพราะความไม่เบียดเบียนกัน ไม่เอาเปรียบ ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพจนล่วงล้ำสิทธิและเสรีภาพผู้อื่น อีกทั้ง ชาญชิต ทัพพม (2564) ยังกล่าวว่า คุณธรรม เป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ ควรปลูกฝังด้านคุณธรรมเพื่อให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ผู้เขียนสรุปได้ว่า คุณธรรมมีความสำคัญเพราะเป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ ช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข เกิดความเจริญต่อตนเองและสังคม เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งจิตใจให้ทำในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน จึงควรปลูกฝังคุณธรรมเพื่อให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ ความสามารถ และทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

การส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียน

บทความนี้จะนำเสนอแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมตามแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566-2570) ประกอบด้วย 3 แผนย่อย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) ดังนี้

1. การส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม โดย 1) สร้างพื้นที่ในการส่งเสริมคุณธรรม 2) ยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคล ชุมชนด้านคุณธรรม 3) ส่งเสริมให้สถาบันศาสนาให้ขับเคลื่อนคุณธรรมด้วยพลังบวร 4) พัฒนาขีดความสามารถของชุมชนสู่การสร้างมูลค่าทางวัฒนธรรม 5) ส่งเสริมการนำคุณธรรมเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาอันเกิดจากภัยธรรมชาติและ 6) สนับสนุนส่งเสริมกลไกของชุมชนให้มีระบบพี่เลี้ยง

2. การเสริมสร้างขีดความสามารถเพื่อการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรม โดย 1) ส่งเสริมคุณธรรมในทุกช่วงวัยให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม 2) สร้างกลไกเครือข่ายคุณธรรมและระบบการสนับสนุนต่าง ๆ 3) ให้องค์กรภาครัฐขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมตามหลักศาสนา และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายด้วยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการส่งเสริมคุณธรรม

3. การพัฒนาศักยภาพคนและองค์กรเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรม โดย 1) กำหนดให้สถานศึกษาทุกระดับสะท้อนกระบวนการจัดการศึกษาที่บรรลุเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ 2) ส่งเสริมให้เกิดระบบการจัดการความรู้ที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตภายในชุมชน และ 3) ส่งเสริมงานวิชาการ งานวิจัยพัฒนา และเผยแพร่ระบบการจัดการความรู้ด้านการส่งเสริมคุณธรรม

ดัชนีคุณธรรม 5 ประการ คือ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู สู่สังคมคุณธรรมที่ยั่งยืน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ดัชนีคุณธรรม 5 ประการ คือ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนมาจากแนวคิดที่ว่า การจัดการศึกษาเป็นสิทธิและหน้าที่ของผู้ปกครอง จึงต้องกระจายความรับผิดชอบไปให้ผู้ปกครอง ต้องส่งเสริมให้มีสมาคมผู้ปกครองในทุกสถานศึกษาเพื่อให้มีบทบาทความร่วมมือด้านวิชาการ กิจกรรมนักเรียน สามารถแสดงความคิดเห็นในการประชุมผู้ปกครอง และผ่านผู้แทน ที่อยู่ในคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นวิธีที่ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษามากขึ้น (รุ่ง แก้วแดง, 2542)

ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ Reeder (1974) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม และ Cohen and Uphoff (1981) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ สอดคล้องกับ สุขาดา จักรพิสุทธิ์ (2547) สรุปว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติ และการรับผิดชอบ ในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ 2) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้งค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำที่บรรลุนิติบุคคลที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ อีกทั้ง จินตวิริ์ เกษมสุข (2554) ยังได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของ

ชุมชน คือ กระบวนการให้คนในชุมชนหรือคนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วน เกี่ยวข้องในการดำเนินการ พัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความ ขำนาญที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง กับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่แท้จริง จึงหมายถึง การที่คนในชุมชนพัฒนาขีด ความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม และการตัดสินใจต่าง ๆ เป็นที่ ยอมรับร่วมกัน นอกจากนี้ เอกพงษ์ สารน้อย และสุกานดา สารน้อย (2563) ได้กล่าวว่า การมี ส่วนร่วมของชุมชน คือ การมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่นในการกระทำบางอย่างหรือบางเรื่อง หรือใน ประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจ ไม่ว่าจะได้ปฏิบัติการเพื่อแสดงถึงความสนใจอย่างจริงจังหรือไม่ก็ตาม และไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นโดยตรง แต่การมีทัศนะ ความ คิดเห็น ความสนใจ และความห่วงใยก็เพียงพอแล้ว

ผู้เขียนสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นจากเป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการโดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมบน พื้นฐานของเหตุผล 2) การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของค่านิยม 3) การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของ ประเพณี และ 4) การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความผูกพันความสนใจ

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

นักวิชาการได้เสนอแนวคิดไว้อย่างหลากหลายว่า การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้นมี ปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ Koufman (1949) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยใน ท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน และ ประยูร ศรีประสาธน์ (2542) ได้นำเสนอว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมมีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยส่วน บุคคล ได้แก่ อายุ เพศ 2) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และ การเป็นสมาชิกกลุ่ม 3) ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชน และสื่อ บุคคล สอดคล้องกับ องค์การอนามัยโลก (อ้างถึงใน ยุพิน ระพีพันธุ์, 2544) เสนอ ปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ 1) ปัจจัยของสิ่งจูงใจจากสภาพ ความเป็นจริงชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งทั้งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรืออื่น ๆ นั้นมีเหตุผลอยู่ 2 ประการ คือ 1.1) การมองเห็นว่าตนจะได้ประโยชน์ตอบแทนใน

สิ่งที่ตนทำไป 1.2) การได้รับคำบอกกล่าวหรือชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วม 2) ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ปัจจัยพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ควรมีลักษณะ 2.1) เปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง 2.2) ควรมีกำหนดเวลาที่แน่ชัด เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้ 2.3) กำหนดลักษณะกิจกรรมที่แน่นอน และ 3) ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมาในกิจกรรมหนึ่ง ๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยและมีโอกาสเข้าร่วม แต่ไม่อาจกำหนดเป้าหมาย วิธีการ หรือผลประโยชน์ของกิจกรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำ และ เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมบริหารและจัดการศึกษา คือ ปัจจัยด้านกรรมการสถานศึกษา ได้แก่ 1) การมีถิ่นกำเนิดในท้องถิ่นที่สถานศึกษาตั้งอยู่ 2) การเป็นศิษย์เก่า 3) การมีบุตรหลานเรียนอยู่ในสถานศึกษา 4) การมีเวลว่าง 5) ความห่วงใยในปัญหาเสียดิตและสวัสดิภาพของเด็ก 6) ต้องการมีเกียรติและได้รับการยกย่องจากสังคม 7) การแข่งขัน อีกทั้ง ปิยธิดา ปาลรังษี และกุลพิชญ์ โภโคยอุดม (2559) ยังได้กล่าวว่า ปัจจัยของการมีส่วนร่วมของชุมชนมี 6 ด้าน คือ 1) ด้านบทบาทของผู้นำชุมชน 2) ด้านความตระหนักของประชาชนในชุมชน 3) ด้านความเข้มแข็งของชุมชน 4) ด้านนโยบายและองค์การภาครัฐ 5) ด้านผลประโยชน์ตอบแทน และ 6) ด้านการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์

ผู้เขียนสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน มี 6 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล 2) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ 3) ปัจจัยด้านการสื่อสาร 4) ปัจจัยของสิ่งจูงใจจากสภาพความเป็นจริง 5) ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม และ 6) ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนมีหลายขั้นตอน และหลายวิธีการ ดังที่ Cohen and Uphoff (1980) แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล สอดคล้องกับ Fornaroff (1980) ที่เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนดังนี้ 1) การตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย ตลอดจนการติดตามประเมินผล

2) การดำเนินงาน 3) การใช้บริการจากโครงการ และ 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และอภิโยญา กังสนารักษ์ (2544) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการร่วมค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจ กำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ 2) การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนกำหนดวัตถุประสงค์วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ 3) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันได้ ส่วน วิรัช วิรัชนิการวรรณ (2547) ได้สรุปและนำเสนอขั้นตอน การมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะที่ 1 มีขั้นตอนดังนี้ 1.1) การคิด 1.2) การตัดสินใจ 1.3) การวางแผน และ 1.4) การลงมือปฏิบัติ และ 2) ลักษณะที่ 2 มีขั้นตอนดังนี้ 2.1) การกำหนดปัญหา 2.2) การวางแผน 2.3) การดำเนินงาน 2.4) การประเมินผล และ 2.5) การบำรุงรักษาและพัฒนาให้คงไว้ อีกทั้ง อคิน รพีพัฒน์ (2547) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางแก้ไข 2) การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา 3) การปฏิบัติงานในกิจกรรม การพัฒนาตามแผน และ 4) การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนาขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน

ผู้เขียนสรุปได้ว่า ขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน มี 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมการ (Pre-Pare) 2) การดำเนินการ (Process) และ 3) การประเมินผล (Performance)

สรุป

จากการศึกษารรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน และแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียน ผู้เขียนได้อิงคความรูที่สำคัญ คือ แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการดำเนินการตามภารกิจของสถานศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งมีแนวทาง 3 ขั้นตอน หรือ 3Ps Model ดังนี้

1. การเตรียมการ (Pre-Pare) คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ และการสร้างเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียน โดยภาคีเครือข่าย ผู้แทนชุมชน

ผู้แทนศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้ประกอบการ เช่น การร่วมมือกันวางแผนหาแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียน เป็นการกำหนดจุดหมายเชิงกลยุทธ์ที่สัมพันธ์กับภารกิจหลัก และวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาว่ามีกิจกรรมอะไรบ้างที่จะต้องดำเนินการสำหรับการส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียน กำหนดผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา และตัวชี้วัดความสำเร็จ

2. การดำเนินการ (Process) คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยเน้น 1) การส่งเสริมบทบาทของผู้เรียนในการจัดกิจกรรมร่วมกับผู้ประกอบการและชุมชนในด้านพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู และ 2) การสนับสนุนภาคีเครือข่ายและสังคมให้มีส่วนร่วมจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาให้เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียน เช่น จัดกิจกรรมโดยความร่วมมือของสถาบันหลักในสังคม คือ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) และเครือข่ายความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นการเสริมพลังในการขับเคลื่อนการดำเนินงานที่ส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. การประเมินผล (Performance) คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการประเมินผล การดำเนินงานการส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียนว่าบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดหรือไม่ วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการดำเนินงาน พร้อมทั้งกำหนดแนวทางการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาต่อไป

ผู้เขียนสรุปแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังภาพที่

2

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เพื่อให้มีแนวทางหรือรูปแบบในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียนที่มีความหลากหลาย ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานของสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในด้านส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียนที่ยั่งยืน
2. ควรส่งเสริมพัฒนาครู ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ให้เกิดความตระหนักรู้ และมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานการส่งเสริมคุณธรรมผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2562). การส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติประจำปี 2562. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2567. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต.
- เกษม วัฒนชัย และคณะ. (2560). คุณธรรมสำหรับคนหมอ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมาภิบาลทาง การแพทย์.
- จันทรานี สงวนนาม. (2551). ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์.
- จินตนา บุญบงการ. (2558). จริยธรรมทางธุรกิจ (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- จันทวีร์ เกษมสุข. (2554). การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ชาญชิต ทัพพม. (2564). รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ วิทยานิพนธ์การศึกษาดุสิตบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.

- ทิพย์ หาสาณศรี. (2553). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพมหานคร: โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นิพนธ์ กีนาวงศ์. (2550). หลักเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนและการนิเทศการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์.
- ประยูร ศรีประสาธน์. (2542). รายงานการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปิยธิดา ปาลรังษี และกุลพิชญ์ โภโคยอุดม. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยว โดยชุมชน อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพ, 17(2) 99-110.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (19 สิงหาคม 2542). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 166 ตอนที่ 74 ก. หน้า 6-8.
- มูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2558). คู่มือปฏิบัติโรงเรียนคุณธรรม. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). การจัดการศึกษา: โดยชุมชน เพื่อชุมชน และสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: ไทยร่มเกล้า.
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580. (13 ตุลาคม 2561). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 135 ตอนที่ 82 ก. หน้า 10-11.
- ยุพิน ระพีพันธุ์. (2544). ความรู้ ทักษะคติ และการจัดการที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจำแนกประเภทมูลฝอยที่ใช้ในชีวิตประจำวันก่อนทิ้งในเขตเทศบาลเมืองพนัส อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รุ่ง แก้วแดง. (2542). การปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2551). การวิเคราะห์เปรียบเทียบ ความหมายของการบริหาร การจัดการ การบริหารการพัฒนา และการบริหารจัดการ. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2555). พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: อักษราพิพัฒน์.
- สันติ บุญภิรมย์. (2552). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: บิ๊ค พอยท์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566-2570). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2556). เรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท. กรุงเทพมหานคร: อรุณ การพิมพ์.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2565). รายงานผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นพลเมืองของผู้เรียนทุกช่วงชั้น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.
- สุชาติ จักรพิสุทธิ. (2547). ชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 27, 18-23.
- สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2554). หลักการ ทฤษฎี และแนวปฏิบัติทางการบริหารการศึกษา. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- หวน พันธุ์พันธ์. (2554). นักบริหารมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อคิน รพีพัฒน์. (2547). การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข.
- อภิญา กังสนารักษ์. (2544). รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิภาพระดับคณะของสถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา เล็กเริงสินธุ์. (2552). คุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล.
- เอกพงษ์ สารน้อย และสุกานดา สารน้อย. (2563). ปัญหากฎหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. 8(2).
- Andrew, J.D. (2010). Principles of leadership (6thed.). Canada: South-Western.
- Bovee, L. C. and other. (1993). Management. New York: McGraw-Hill.

- Cohen, J. M., and Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World development*, 8(3), 213-235.
- Cohen, J.M. and Uphoff, N.T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation*. Rural Development Committee Center for International Studies. Cornell University.
- Fornaroff, A. (1980). *Community involvement in Health System for Primary Health Care*. Geneva: World Health Organization.
- Good, Carter. V. (1973). *Dictionary of Education*. New York: McGraw Hill.
- Harold, K., and Civil, O'Donnell. (1972). *Principles of management: An analysis of managerial functions*. New York: MC Graw-Hill.
- Herbert, A.S. (1972). *Sistemu Sekkei to Soshikiron (system planning and organization theory)*. *Soshiki Kagaku (Organizational Science)*, 6, 27-34.
- Hersey, P., Blanchard, K.H., and Johnson, D.E. (2001). *Management of organizational* (6thed.). New Jersey: Prentice-Hall.
- Koontz, H., and Odonnell, C. (2001). *Essentials of management*. New York: McGraw-hill.
- Koufman, H. F. (1949). *Participation in Organized Activities in Selected Kentucky Localities*. Roald, F.C. (1972). *Introduction to educational administration* (5thed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Lexington, KY: Kentucky. Agricultural Experiment Station, University of Kentucky.
- Reeder, W.W. (1974). *Some Aspects of The Information Social Participation of Farm Families in New York State*. New York. Cornell Universit.